

Pārāk daudz banku

Eiropas banku pelnītspēja rūk, tādēļ, lai spētu izdzīvot un konkurēt globālajā tirgū, nākotnē būs jāpārskata savi darbības modeli, un jādomā par konsolidāciju

Jau iepriekšējās finanšu krizes laikā banku sektors piedzīvoja smagas pārmaiņas, kas mainīja gan tirgus dalībnieku skaitu, gan turpmāko darbības virzienu un veidu. Šajā gadā situācija atkal ir mainījusies un pandēmija radījusi būtisku spiedienu uz banku pelnītspēju, tādēļ liks iepriekšējo gadu pārmaiņām turpināties. Labā ziņa ir tāda, ka bankas šoreiz ir labāk sagatavotas nekā 2008. gada krīzē, – šajā laikā būtiski augušas kapitāla prasības, kredīti tiek izsniegti daudz piesardzīgāk un gūta pieredze, kā manevrēt šādos periodos. Tiesa gan, pēdējā laikā, vēl pirms krizes, bankām nav veicies spīdoši – konkurence ar finanšu tehnoloģiju kompānijām, kas bankām atņem dažus pakalpojumu segmentus, ilgais zemo procentu likmju periods, aizvien stingrākas kapitāla prasības, AML jautājumu ievērošana un citi faktori bremzē straujāku attīstību.

trūkst izaicinājumu,” uzsver *PwC* Biznesa konsultāciju nodaļas direktors Raimonds Dauksts. Galvenokārt tie ir loti ciešie regulējuma groži, kas ir īpaši attiecināmi uz sistēmiski nozīmīgām un lielām bankām. Arvien stingrākas regulējuma prasības bankām tiek noteiktas gan noguldītāju interešu aizsardzībai, kas izpaužas stingru kapitāla prasību ievērošanas pienākumos, gan arī arvien striktākās naudas atmazgāšanas apkarotās pasākumu ietekmē. Šo iemeslu dēļ bankas ir spiestas paaugstināt izdevumus gan risku vadības sistēmu ieviešanai, gan arī būtiski palielināt risku vadības un administratīvā personāla ipatsvaru, kas samazina banku atdeves rādītājus.

“Var teikt, ka bankas jau kopš pēdējās finanšu krizes dzīvo nepārtraukta spiediena apstākļos no ļoti daudzām dažādām pusēm,” situāciju komentē *Sorainen* finanšu prakses vadītājs, zvērināts advokāts Rūdolfs Enģelis. Viņš uzsver, ka globālā finanšu krize veicināja stingrāku kapitāla prasību ieviešanu, kas bankām lika kapitāla stiprināšanai novirzīt vairāk resursu, ko citādi varētu ieguldīt peļņu nesōs projektos. Maksājumu tirgus liberalizācija radīja jaunu industriju, kas tieši konkurēja ar bankām vienā no to darbības pamativzieniem – maksājumu un pārskaitījumu biznesā, un samazināja iespējas nopelnīt uz maksājumu komisiju rēķina. Ieguldījumu pakalpojumu un finanšu instrumentu pasaule arī kļuva arvien vairāk regulēta – jānodrošina lielāka aizsardzība klientiem sarežģītajos finanšu instrumentu darījumos, jāsāk uzraugiem periodiski ziņot par arvien jauniem darījumu veidiem. Visbeidzot naudas atmazgāšanas, izvairīšanās no nodokļu nomaksas un starptautisko sankciju tēmas prasīja bankām būtiski palielināt ieguldījumus un resursus darbības atbilstības nodrošināšanā.

Un tam visam pa virsu – lai nodrošinātu nerimstošo regulatīvo prasību vilni, tā izpildi, ir jāiegulda fantastiskas summas IT infrastruktūras atjaunošanā. “Šķiet, šādos apstākļos tikai trakais gribētu iet iekšā tradicionālajā banku biznesā,” uzsver R. Enģelis. “Būtibā šie ir arī galvenie iemesli, kuru ietekmē notiek dabiskas, bet seismiska mērogā izmaiņas – mazās bankas pakāpeniski izķūd, tiek pievienotas lielākām, kas var atļauties šo greznību – darboties kā banka,” saka R. Enģelis.

Konsolidācijas rats iegriežas

Saskaņā ar oficiālajiem datiem, Eiropas Savienībā šobrīd darbojas vairāk nekā

seši tūkstoši finanšu institūciju, tostarp vairāk nekā pieci tūkstoši banku, stāsta R. Dauksts. Šāds banku skaits, bez šaubām, paver plašas tirgus konsolidācijas iespējas, un ekonomikas lejupslides periods tiek tradicionāli uzskatīts par izdevīgu pārpirkšanas darījumu realizācijai. Kā rāda ASV pieredze, šis kopumā ir daibīgs un neizbēgams process: ja 1985. gadā ASV banku skaits veidoja 21 tūkstoti, tad šobrīd šis skaitlis ir sarucis līdz aptuveni pieciem tūkstošiem. Tādēļ ar vai bez *Covid-19* ieteikmes finanšu un banku tirgū nākotnē konsolidācija ir iespējama. Jautājums drīzāk ir par to, kādus tirgus segmentus tā skars, uzsver eksperts.

Tendencies tirgū jau norāda uz norišu sākumu, un par dažiem apvienošanās darījumiem pēdējā laikā jau dzirdēts: septembra sākumā divas Spānijas bankas – *Caixabank* un *Bankia* – paziņoja par apvienošanos, izveidojot lielāko kreditiestādi valstī, kurai kopējais klientu skaits sasniegis 20 miljonus, aktīvu apjoms pārsniegs 664 miljardus eiro un kredītu un noguldījumu daļa veido ceturtāduļu no kopējā tirgus. Banku pārstāvji uzsvēruši, ka apvienošanās veikta, nēmot vērā pandēmijas ietekmi kombinācijā ar citiem strukturāliem izaicinājumiem, ar ko nākas saskarties eirozonas aizdevējiem, tostarp digitālo bankas pakalpojumu attīstību un zemās procentu likmes. Eksperti prognozē, ka šis darījums, visdrīzāk, nebūs vienigais banku sektorā un tas varētu likt arī citām kreditiestādēm pārdomāt šādu soli. Laiks rādis, kādi tirgus dalībnieki nākotnē veidosies, taču ir skaidrs, ka banku tirgus ir pārmaiņu priekšā.

Patlaban tiek runāts par iespējamo Šveices bankas *UBS* darījumu ar *Credit Suisse*, un pērn tika apsvērta arī *Deutsche Bank* un *Commerzbank* spēku apvienošana, kas gan tika atlakta. *Deutsche Bank* finanšu direktors Džeims fon Moltke nupat kādā finanšu nozares konferencē uzsvēris, ka banka koncentrējas uz savas stratēģijas virzību, taču orientēta uz to, lai sagatavotos potenciālajiem apvienošanās darījumiem banku sektorā, tādēļ smagi strādā, lai iesaistītos šajās aktivitātēs, kad pienāks īstais brīdis un īstās iespējas.

Mudina arī uzraugs

Par Eiropas banku nepieciešamību konsolidēties pozīciju stiprināšanai pēdējā laikā izteikušās arī ECB amatpersonas. Tā ECB viceprezidents Luis de Guindos brīdinājis, ka krize ir pastiprinājusi problēmas, kas jau eksistēja pirms *Covid-19*.

Tādēļ, lai Eiropas bankas noturētu esošo lomu vai stiprinātu savas pozīcijas globālajā banku tirgū, konkurejot ar lielājiem ASV un Ķīnas aizdevējiem, nāksies audzēt muskulūs. Lai to panāktu, tiek prognozēts, ka nākamo gadu laikā vērosim ne vienu vien apvienošanās vai pārņemšanas darījumu banku sektorā, veidojoties jauniem smagsvariem.

Kā liecina Eiropas Banku federācijas dati, kopš finanšu krizes 2008. gadā tirgu pametušas aptuveni 2437 bankas jeb ceturtdaļa no kopējā banku skaita. Paganušajā gadā Eiropas finanšu sektorā veikti 77 darījumi, kuru kopējā vērtība sasniedz sešus miljardus ASV dolāru, kas ir zemākais skaits desmit gadu laikā, un tikai trešā daļa no 218 darījumiem 123 miljardu ASV dolāru vērtībā finanšu krizes priekšvakarā – 2006. gadā, lēš *Financial Times*.

“Kopumā var teikt, ka Eiropas (tostarp arī Baltijas) banku sektoram šobrīd ne-

Saskaņā ar viņa aplēsem, Eiropas banku rentabilitāte pirms pandēmijas bija 6%, salīdzinot ar 10–12%, ko labprāt vēlētos redzēt investori, lai sektorā veiktu ieguldījumus. Citu ekspertu aplēses liecina, ka ASV banku rentabilitāte pārsniedz 14% un Eiropas bankām ir zemākā rentabilitāte, salīdzinot ar citiem pasaules reģioniem. ECB pārstāvīs lēš, ka šajā gadā šis rādītājs nokritīsies zem 2%, savukārt 2021. gadā tas būs aptuveni 3%.

Viņš skaidrojis, ka lielā mērā kritumu veicinās zemie ienākumi patēriņa samazināšanās dēļ, kā arī nepieciešamība veikt nozīmīgus uzkrājumus iespējamīem kreditu zaudējumiem. Tādēļ, pēc viņa domām, risinājums šai situācijai varētu būt banku apvienošanās – gan vietējā mērogā, gan pārrobežu darījumos. ECB jau iepriekš ir uzsvērusi, ka Eiropas bankā nepieciešams konsolidēties, jo tirgus klūst aizvien fragmentētāks un vājāks nekā ASV, pamatojot, ka konsolidācija var palidzēt bankām diversificēt ienākumu avotus un padarīt eirozonu izturīgāku pret dažadiem šokiem. ECB arī paziņojusi, ka neizvirzis augstākas kapitāla prasības bankām, kas meklēs veidus, kā apvienoties, un kurām ir uzticami integrēšanās plāni. “Globālā mērogā tirgus statistika parāda, ka Eiropā bankas atpaliek no ASV konkurentēm pelnītspējas ziņā, un ECB domā, ka šo atšķirību varētu mazināt, ja Eiropā banku būtu mazāk, bet tās būtu lielākas un līdz ar to izturīgākas, izmaksu ziņā efektīvākas un konkurētspējīgākas,” piekrit arī R. Engēlis, skaidrojot, ka tieši pašlaik notiek arī tirgus konsultācija par ECB piedāvājumu, kā atvieglot un padarīt skaidrāku spēles laukumu banku apvienošanās un iegādes darījumiem. Tieks solīts elastīgāk pieiet tam, kādas kapitāla prasības bankai pēc apvienošanās jāizpilda (jo – kāda jēga apvienoties, ja iegūtos strukturālos un korporatīvās pārvaldības ietaupījumus “apēd” paaugstinātas kapitāla prasības?). ECB arī domā atlaut izmantot apvienotās bankas bilances stipriņāšanai tā saukto negativo nemateriālo vērtību jeb *negative goodwill*, jeb *badwill*. Pašreizējā tirgus apstākļos ir ticamāk, ka investors, iegādājoties banku, nevis samaksās akciju bilances vērtību plus premiju (jeb t.s. *goodwill*), bet drizāk par akcijām samaksās mazāk nekā to aktuālā bilances vērtība. “ECB it kā saka – ja tu samaksā 100 euro par kaut ko, kas atbilstoši bilancei maksā 200 euro, tad tu esi uz papīra ieguvis papildu 100 euro vērtību, ko vari izmantot, piemēram,

Informācijai

Kopējais finanšu institūciju skaits Eiropā 2018. g.

6088

Kopējais banku filiāļu skaits Eiropā: aptuveni

174 000

Kopējais darbinieku skaits ES banku sektorā

2,7
miljoni

Kopējais ES banku aktīvu apmērs

43,4
triljoni eiro

Avots: *Eiropas Banku federācija*

ir visai ticama. Viss atkarīgs no tā, cik ilgi to akcionāri būs gatavi pieciest zemos peļņas rādītājus un, protams, par kādu cenu būs gatavi šķirties no šā aktīva. Varbūt šobrid darījumu aktivitāti vēl varētu bremzēt neziņa, vai kādu no bankām vēl nākotnē sagaida mantojums no pagātnes – naudas sodi par trūkumiem iekšējās kontroles sistēmās. Un, protams, *Covid-19* arī, iespējams, liek atlīkt kādus darījumus neziņas dēļ, vai kādas bankas kreditportfelā kvalitāte nepasliktināsies ilgstošās ekonomikas izaugsmes tempu sabremzēšanās iespādā,” prognozē R. Engēlis.

Notiek izmaiņas

Skatoties Baltijas finanšu tirgus kontekstā, šobrid notiek samērā būtiskas banku un finanšu tirgus izmaiņas, raksturo R. Dauksts. Vairākām vietēja mēroga finanšu iestādēm, mainot darbības stratēģiju un pārorientējoties no nerezidentu biznesa uz rezidentu apkalpošanu, bet Baltijas rezidentu un vietējo uzņēmumu īpatsvaram un to saražotajam kopproduktam būtiski nemainoties, klūst aktuāls jautājums par visu banku tirgus dalībnieku spēju sadalīt ierobežoto klientu bāzi, tajā pašā laikā nodrošinot savas darbības pelnītspēju. Tirgus konkurenci šajā kontekstā pastiprina starptautiskie un vietējā kapitāla finanšu tehnoloģiju uzņēmumi, kā arī pēdējā laikā arvien aktuālās kapitāla tirgus instrumentu attīstības iniciatīvas, kas paralēli samazina kopējā Baltijas banku tirgus apjoma potenciālu.

Tajā pašā laikā regulējuma prasības, kas attiecas uz mazāku izmēru finanšu tehnoloģiju uzņēmumiem un nebanku kreditēšanas nozares finanšu uzņēmumiem, kas pēdējos gados ir pārņēmušas daļu no banku biznesa, ir salīdzinoši vienkāršakas, atzīst R. Dauksts. Finanšu pakalpojumu saņēmēji arvien biežāk ir gatavi maksāt vairāk par ātru apkalpošanu un lielāku riska uzņemšanos tieši šiem salīdzinoši mazākajiem finanšu tirgus dalībniekiem, šādā veidā stimulējot šo tirgus segmentu attīstību. Naudas plūsma kā upes tecējums allaž izvēlas vismazākās pretestības ceļu, un tādēļ līdz brīdim, kamēr visā Eiropas Savienībā regulējuma nosacījumi atšķiras lielajiem, tradicionālajiem un mazajiem, inovatīvajiem spēlētājiem, var drizāk saskatīt apvienošanās potenciālu mazāku tirgus dalībnieku vidū vai bankām konsolidējot savus spēkus ar finanšu tehnoloģiju uzņēmumiem, viņš prognozē. ■